

Қ А Р О Р И
Пленуми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон
№9

**Дар бораи таҷрибаи аз тарафи судяҳо татбиқ намудани
қонунгузорӣ марбут ба таъини муҳокимаи
судӣ ва омодагӣ ба он**

аз 23 декабри соли 2011

ш.Душанбе

Бинобар бо Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 декабри соли 2009 қабул ва аз 1 апрели соли 2010 мавриди амал қарор додани Кодекси муҳофизатии ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин вобаста ба масъалаҳои, ки дар назди судҳо ҳангоми таъини муҳокимаи судӣ ва омодагӣ ба он, тибқи боби 31 Кодекси мазкур муқарраршуда ба миён меоянд, бо дастрасии моддаи 27 Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи судҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон», Пленуми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон,-

Қ А Р О Р К А Р Д:

1.Диққати судяҳо ба он ҷалб карда шавад, ки риояи дақиқи меъёрҳои қонунгузории муҳофизатии ҷиноятӣ ҳангоми баррасии масъалаҳои таъини муҳокимаи судӣ ва омодагӣ ба он, яке аз кафолатҳои ҳалли ҳамаҷониба, пурра ва дурусти парвандаи ҷиноятӣ мебошад.

2.Тибқи талаботи қисми 1-и моддаи 261 КМҶ Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд КМҶ) судя оид ба парвандаи ҷиноятӣ ба суд воридшуда яке аз қарорҳои зеринро қабул мекунад:

- дар бораи таъин намудани маҷлиси суд;
- дар бораи баргардонидани парванда ба тафтиши иловагӣ;
- дар бораи боздоштани пешбурди парванда;
- дар бораи тибқи тобеияти судӣ фиристодани парванда;
- дар бораи қатъ кардани парванда.

Судяҳо бояд дар назар дошта бошанд, ки ҳуқуқ надоранд дар як вақт ва бо як қарор парвандаро ба маҷлиси судӣ таъин намуда, пешбурди онро боздоранд ё ин ки парвандаро тибқи тобеияти судӣ фиристонанд. Қарори судя бояд дар мӯҳлати на дертар аз чордаҳ шабонарӯз, бо парвандаҳои ба тариқи

пешбурди суръатнок ба анҷомрасонидашуда на дертар аз панҷ шабонарӯз аз лаҳзаи ба суд ворид шудани парванда қабул карда шавад.

Барои парвандаҳои мураккаб ва ҳаҷман калон мӯҳлат мумкин аст бо қарори раиси суд то як моҳ дароз карда шавад. Мӯҳлати мазкур барои қабули қарор аз рӯи парвандаи мураккаб ниҳой мебошад.

Бояд зикр намуд, ки парвандаи ҷиноятӣ дар сурате ба муҳокимаи судӣ таъин мегардад, агар он тобеияти суди мазкур бошад ва ҳолатҳои қатъ кардан ё барои тафтиши иловагӣ баргардонидани он вучуд надошта, инчунин дигар масъалаҳои дар моддаи 262 КМҶ номбурда муайян карда шуда бошанд.

Ҳангоми таъини муҳокимаи судӣ ба далелҳо танҳо аз нуқтаи назари барои баррасии парванда кофӣ буданашон баҳо дода мешаванд. Судя ҳуқуқ надорад масъалаи гунаҳгор будан ё набудани айбдоршавандаро дар қарори таъин намудани парванда ба маҷлиси судӣ ҳаллу фасл намояд.

3. Бо мақсади дуруст ҳал намудани масъалаҳои, ки ба таъини муҳокимаи судӣ алоқаманданд, инчунин таъмини пурраю ҳамаҷониба ва холисонаи таҳқиқи ҳолатҳои парванда дар мурофиаи судӣ, фароҳам овардани шароит барои баровардани ҳукми қонунӣ ва асоснок (ҳукми сафедкунанда, айбдоркунанда), судяҳо бояд саривақт ва дақиқ маводи парвандаро омӯхта, ба машваратчиёни халқӣ имконияти бо он шинос шуданро муҳайё сохта, баҳри моҳиятан дуруст ҳаллу фасл намудани парванда омодагии парвандаро дар асоси талаботи қонун гузаронанд.

4. Бояд ба эътибор гирифт, ки дар парванда мавҷуд набудани қарор дар бораи таъини муҳокимаи судӣ ба таври ҷиддӣ вайронкунии қонунгузори мурофиавии ҷиноятӣ доништа шуда, тибқи талаботи қисми 1-и моддаи 375 КМҶ асос барои бекор кардани санадҳои қабулнамудаи судӣ ва баргардонидани парвандаи ҷиноятӣ ба баррасии нави судӣ аз марҳилаи таъини маҷлиси судӣ мегардад.

5. Ба судяҳо зарур аст, ки вақти таъини муҳокимаи судӣ муайян намоянд, ки ҳангоми оғоз кардани парвандаи мазкур талаботи моддаи 24 ва боби 17-и КМҶ, ки асос, сабаб ва тартиби оғоз намудани парвандаи ҷиноятиро муқаррар мекунанд, риоя шудаанд ё не? Ҳамчунин бо мақсади сари вақт ошкор кардани вайронкунии қонунгузори мурофиавӣ ва

ислоҳи онҳо, муайян намоянд, ки оё қонунҳои пешбурди таҳқиқ ва тафтиши пешакиро ба танзимдароранда, дуруст татбиқ шудаанд ё не?

Судя ҳангоми ошкор кардани вайронкунии қиддии қонуни муурофиавии қиноятӣ, инчунин дигар вайронкуниҳое, ки дар суд бартаараф кардани онҳо имконнопазир аст, бояд бо қарори худ парвандаро ба тафтиши иловагӣ баргардонад. Аз ҷумла, риоя нагардидани ҳуқуқи гумонбаршуда ё айбдоршаванда ба ҳимоя, тибқи моддаҳои 47-48 КМҶ риоя нагардидани забони пешбурди таҳқиқ, тафтиши пешакӣ, дар сурате ки гумонбаршуда ё айбдоршаванда забони муурофиаро надоништа бо тарҷумон таъмин нашудааст, аз ҷониби мақомоти таҳқиқ ё тафтиши пешакӣ оғоз кардани парвандаи қиноятӣ аз рӯи айбдоркунии хусусӣ, гузаронидани тафтиши пешакӣ нисбати шахс бе оғози парвандаи қиноятӣ ва ғайраҳо ба таври қиддӣ вайрон кардани қонунгузории муурофиавии қиноятӣ доништа мешаванд.

6. Судяҳо бояд дар назар дошта бошанд, ки масъалаи тобеияти судии парвандаҳои қиноятӣ бо тартиби боби 30 КМҶ пешбинишуда ҳал мегардад.

Агар судя ҳангоми ҳалли масъала ҷиҳати таъини муҳокимаи судӣ муайян намояд, ки парвандаи қиноятии воридшуда тобеияти суди мазкур намебошад, бо қарори худ онро аз рӯи тобеияти судӣ равон менамояд.

Баҳсҳо дар бораи тобеияти судӣ байни судҳо нораво мебошанд. Ҳама гуна парвандае, ки бо тартиби пешбиниқардаи моддаҳои 258 ва 259 КМҶ аз як суд ба суди дигар ирсол гардидааст, бояд аз ҷониби суде, ки ба он равон карда шудааст, бечунучаро барои пешбурд қабул карда шавад.

7. Тибқи талаботи қисми 1-и моддаи 268 КМҶ дар сурати мавҷуд будани ҳолатҳои дар сарҳатҳои сеюм-нӯҳуми қисми 1-и моддаи 27 КМҶ пешбинишуда ҳангоми ҳаллу ҷасли масъалаи таъини муҳокимаи судӣ, қарор дар бораи қатъ кардани пешбурди парванда бароварда мешавад. Судя қарори мазкурро қабул намуда, дар он ҳамзамон масъаларо ҷиҳати андешидани чораҳои пешгирӣ, таъмини даъвои граждани, бекор кардани қарор дар бораи ҳабси молу мулк ва тақдири далелҳои шайъиро мавриди баррасӣ қарор дода, масъалаи рӯёнидани маблағи зарарро тариқи даъвои граждани ба ҷабрдида фаҳмонида медиҳад.

Инчунин, судя метавонад бо дархости прокурор пешбурди парвандаро дар сурати мавҷуд будани асосҳои дар моддаи 28 КМЧ пешбинишуда оид ба рад ва қатъ намудани пешбурди парвандаи ҷиноятӣ бо озод кардани шахс аз ҷавобгарии ҷиноятӣ қатъ намояд.

Ҳамзамон, ба судяҳо тавзеҳот дода шавад, ки қатъ кардани пешбурди парвандаи ҷиноятӣ бо асосҳои дар қисми 1-и моддаи 28 КМЧ пешбинигардида мумкин нест, ба шарте, ки гумонбаршуда, айбдоршаванда бо он розӣ набошад. Дар чунин ҳолат пешбурди парвандаи ҷиноятӣ идома меёбад.

Судяҳо масъалаи қатъ кардани парвандаро бо сабаби гузаштани мӯҳлати ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидан ё татбиқи санади авф мавриди баррасӣ қарор дода, бояд талаботи қисми 3-и моддаи 27 КМЧ-ро иҷро намоянд, зеро ки мутобиқи он қатъ кардани парванда бо асосҳои дар моддаи мазкур пешбинишуда иҷозат дода намешавад, ба шарте, ки айбдоршаванда дар ин бора норозигӣ баён кунад. Дар ин ҳолат пешбурди парванда мувофиқи талаботи КМЧ идома ёфта, суд, судя ҳукми айбдоркунанда ё сафедкунанда бароварда, дар сурати баровардани ҳукми айбдоркунанда шахс аз ҷазо озод карда мешавад.

Бояд ба инобат гирифт, ки судя метавонад ҳангоми мавҷуд набудани дархости прокурор низ айбдоршавандаро бо сабаби пушаймонӣ аз кирдор (моддаи 72 КЧ), ошті шудан бо ҷабрдида ва барқарор кардани товони зарари расонидашуда (моддаи 73 КЧ), тағйир ёфтани вазъият (моддаи 74 КЧ) ва гузаштани мӯҳлати ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидан (моддаи 75 КЧ) аз ҷавобгарии ҷиноятӣ озод намуда, пешбурди парвандаи ҷиноятиро қатъ намояд.

8. Агар ҳангоми баррасии парванда ҷиҳати таъини муҳокимаи судӣ муайян карда шавад, ки айбдоршаванда пинҳон шуда, маҳалли будубоши ӯ маълум нест ё ин ки ба бемории рӯҳӣ ё бемории дигари вазнин дучор шудааст ва ин бо ҳуччати тасдиқнамудаи духтури муассисаи давлатии тиббӣ исбот мегардад ё ҳангоми таъини экспертиза суд пешбурди парвандаро нисбат ба ин айбдоршаванда то дарёфт намудан, шифо ёфтани ӯ ё гирифтани хулосаи экспертиза бозмедорад ва нисбати айбдоршавандагони дигар пешбурди парвандаро идома медиҳад.

Дар сурате, ки муҳокимаи қисми парванда нисбати дигар айбдоршавандагон ҳалли дурусти парвандаро мушкил гардонад, пешбурди парванда пурра боздошта мешавад. Кофтукови айбдоршавандаи пинҳоншуда бо қарори судя эълон карда мешавад.

Ғайр аз ин, пешбурди парванда метавонад бо қарори судя дар ҳолати ирсоли пешниҳод ба Суди конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи конституционӣ будан ё набудани қонуне, ки оид ба парвандаи ҷиноятӣ мазкур татбиқ шудааст, боздошта мешавад.

Агар пешбурди парванда бо сабаби кофтукови айбдоршаванда боздошта шуда бошад, парвандаи мазкур бояд ба прокурор барои ташкил кардани кофтукови айбдоршаванда баргардонида шавад.

Пешбурди парванда дар сурате аз нав оғоз карда мешавад, ки агар асосҳо барои боздошти он бартарарф карда, масъалаҳо ҷиҳати таъини муҳокимаи судӣ аз сари нав ҳалли худро ёфта бошанд.

9. Бояд дар назар дошт, ки мутобиқи моддаи 267 КМҶ агар судя муайян намояд, ки бо парванда аз ҷониби таҳқиқбаранда, муфаттиш ва прокурор баҳри таъмини ҷуброни зарари бо ҷиноят расонидашуда ва эҳтимолияти мусодири молу мулк тадбирҳо андешида нашудааст, мақомоти таҳқиқ ва тафтиши пешакиро вазифадор месозад, ки чораҳои зарурии таъминоти андешида бароянд. Дар ин ҳолат мақомоти таҳқиқ ва тафтиши пешакӣ вазифадор аст, дар бораи тадбирҳои андешидашуда ба суд бо пешниҳоди ҳуҷҷатҳои тасдиқкунанда (протоколҳои рӯйхати молу мулке, ки дар асоси қарори суд дар бораи ҳабси молу мулк гузаронида шудааст) хабар расонад.

10. Дар рафти баррасии масъалаи таъини маҷлиси судӣ судя вазифадор аст ариза, дархосту шикоятҳои ба суд воридшударо мутобиқи талаботи қисми 3-и моддаи 250 КМҶ ҳал намояд.

Ҳангоми дида баромадани ариза, дархосту шикоятҳо, судя ҳуқуқ дорад барои гирифтани баёнот шахс ва намояндаи ташкилотро, ки онро пешниҳод кардааст, даъват намояд. Аз рӯи ариза, дархосту шикоятҳо судя дар бораи қонун ё рад кардани он қарор қабул менамояд. Дар бораи натиҷаи баррасӣ ба шахс ё ташкилоти онро пешниҳоднамуда хабар дода мешавад. Ба қарори судя оид ба рад кардани ариза, дархосту

шикоятҳо шикоят оварда намешавад, аммо он метавонад дар муурофияи судӣ аз нав пешниҳод карда шавад.

Агар масъалаҳои дар ариза, дархосту шикоятҳо ба миён гузоштасуда ба таҳқиқи ҳамачониба, пурра ва холисонаи ҳолатҳои парванда мусоидат намоянд, судя ҳангоми таъини маҷлиси судӣ метавонад далелҳои иловагиро, ки бобати онҳо дар ариза, дархосту шикоятҳо қайд шудааст, талаб намояд.

11. Ҳангоми ҳалли масъала чихати таъини маҷлиси судӣ ва омодагӣ ба он, агар муайян гардад, ки нусхаи фикри айбдоркунӣ ё қарори оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ оид ба пешбурди суръатнок ба айбдоршаванда супорида нашудааст, он гоҳ судя парвандаро ба прокурор барои иҷро кардани талаботи қисми 1-и моддаи 250 КМҶ, ки мувофиқи он ҳангоми тасдиқ намудани фикри айбдоркунӣ прокурор вазифадор аст ба айбдоршаванда супоридани нусхаи фикри айбдоркунӣ ва замимаи онро таъмин кунад, бармегардонад. Ҳамчунин, дар парванда ҷой доштани ҳолати он ки бо дархости ҷимоятгар ё ҷабрдида ба онҳо нусхаи фикри айбдоркунӣ насупорида шуда бошад, дар ин ҳолат ҳам судя парвандаро ба прокурор бармегардонад.

12. Ба судяҳо тавзеҳот дода шавад, ки ҳангоми баррасии масъалаи таъини муҳокимаи судӣ аз рӯи парвандаи ба суд воридшуда бояд ба тариқи дахлдор асоснокии интиҳоби намуди ҷораи пешгириро нисбати айбдоршаванда мавриди санҷиши дақиқ қарор диҳанд.

Дар сурати муайян намудани ҳолати он ки нисбати шахсе, ки ҷинояти вазнин, махсусан вазнин ё дар ҳолати ретсидиви махсусан хавфнок ҷиноят содирнамуда, аз тарафи мақомоти тафтиши пешакӣ ҷораи пешгирӣ дар намуди забонхат дар бораи тарк накардани маҳалли истиқомат интиҳоб шудааст ё баръакс нисбати шахсе, ки бори аввал ҷинояти начандон вазнин ва дараҷаи миёнаро содир намудааст ва ҷораи пешгирӣ нисбаташ дар намуди ба ҳабс гирифтани интиҳоб гардидааст, судя ҳуқуқ дорад бо қарори худ ҷораи пешгириро нисбати онҳо тағйир диҳад.

13. Мутобиқи талаботи моддаи 263 КМҶ, агар судя муайян намояд, ки дар парванда асосҳои монешаванда барои баррасии парванда дар маҷлиси судӣ мавҷуд намебошанд, он гоҳ дар бораи таъини маҷлиси судӣ қарор бароварда, масъалаи ҷой ва вақти муҳокимаи судӣ, иштирок доштани ҷимоятгар, ба

шарте, ки иштироки вай хатмӣ бошад, шахсоне, ки ба маҷлиси судӣ даъват карда мешаванд, инчунин масъалаи дар маҷлиси пӯшида ва ё ошкорои судӣ баррасӣ кардани парвандаро дар асоси моддаи 273 КМЧ ҳал менамояд. Тарафҳо бояд дар мӯҳлати на камтар аз панҷ шабонарӯз дар бораи вақти оғози муҳокимаи суд огоҳ карда шаванд.

Ғайр аз ин, дар қарор оиди таъини маҷлиси судӣ бояд чораи пешгирӣ нисбат ба шахсоне, ки аз рӯи парвандаи ҷиноятӣ айбдор доништа шудаанд, маълумот дар бораи шахсияти онҳо ва банду басти ҷинояте, ки ба онҳо нисбат дода шудааст, инъикос гардад.

Ҳамзамон, судя ҳуқуқ дорад аз рӯйхати шахсони ба муурофияи судӣ даъватшавандаи ба фикри айбдоркунӣ замимагардида, шахсони алоҳидаро, ки ба суд даъват мешаванд, агар нишондодҳои онҳо аз рӯи парванда аҳамияти муҳим надошта бошад, хориҷ намояд ё ин ки баръакс ба муурофияи судӣ ба сифати шохидони иловагӣ шахсонро, ки нишондодҳояшон аҳамияти муҳим доранд, даъват намояд.

14. Бояд дар назар дошт, ки судя баъди таъини маҷлиси судӣ вазифадор аст ба тарафҳо дар асоси дархости онҳо барои шиносӣ бо ҳамаи маводи парвандаи ҷиноятӣ ва аз он рӯйнавис кардани маълумоти зарурӣ имконият фароҳам оварад.

Бо мақсади ба кашолкорӣ роҳ надодан, судя ҳуқуқ дорад ба тарафҳо барои шиносшавӣ бо маводи парванда мӯҳлати аниқро муайян намояд.

15. Ба суд, судяҳо тавзехот дода шаванд, ки баррасии парвандаи ҷиноятиро аз санаи қабули қарори судя дар бораи таъини маҷлиси судӣ бояд на дертар аз чордаҳ шабонарӯз, дар ҳолатҳои истисноӣ бошад, дар мӯҳлати сӣ шабонарӯз оғоз намоянд.

16. Бояд зикр намуд, ки судя доир ба парвандаҳои айбдоркунии хусусӣ омодагии дахлдорро, ки дар моддаи 355 КМЧ пешбинӣ шудааст, ба анҷом мерасонад. Судя ҳангоми мавҷуд будани асосҳо барои таъини маҷлиси суд дар мӯҳлати то ҳафт шабонарӯз аз лаҳзаи ворид гардидани ариза ба суд вазифадор аст, шахсро ки нисбати ӯ шикоят карда шудааст, даъват намуда, ӯро бо маводи парванда шинос кунад ва ҳуқуқҳои судшавандаро дар маҷлиси суд, ки моддаи 47 КМЧ пешбинӣ намудааст, фаҳмонад ва муайян кунад, ки ҳоро ба сифати шохид ва ҳимоятгар ба суд даъват кардан мумкин аст.

Судя вазифадор аст ба тарафҳо имконияти ошті шуданро фаҳмонад. Агар тарафҳо бо ҳамдигар ошті нашаванд, пас аз иҷрои талаботи қисмҳои 3 ва 4 моддаи 355 КМҶ тибқи қоидаҳои моддаи 262-и ҳамин Кодекс баррасии парвандаро таъин менамояд.

17. Қарор дар бораи таъини маҷлиси судӣ бояд ба талаботи моддаҳои 262 ва 263 КМҶ ҷавобгӯй бошад, яъне дар он ба тамоми ҳолатҳое, ки муайян карда мешаванд, посухи асоснок мавҷуд бошад.

18. Ба судяҳо тавзеҳот дода шавад, ки дар сурати қатъ кардани пешбурди парванда, ки ба беасос ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидани шахс, риоя накардани ҳуқуқ ва озодиҳои шахрванд алоқаманд аст, ҳуқуқ доранд бо таъиноти хусусии худ диққати шахсони мансабдори дахлдорро ба вайронкуниё, ки ҳангоми пешбурди таҳқиқ ё тафтиши пешакӣ роҳ дода шудааст, ҷалб намоянд.

19. Судҳои марҳилаҳои болоӣ вазифадор карда шаванд, ки ҳангоми баррасии парвандаҳо дар марҳилаҳои кассатсионӣ ё назоратӣ риоя кардани қонунгузори мурофиавии ҷиноятиро мавриди таъин кардани маҷлиси судӣ ва омодагӣ ба он, санҷида баромада, дар сурати ошкор кардани вайронкунии қонун нисбати ин ҳолат қарорҳои дахлдор қабул намоянд.

20. Бо қабули қарори мазкур қарори Пленуми Суди Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28 июли соли 1995 таҳти №6 «Дар бораи таҷрибаи судӣ оид ба татбиқи қонунгузорӣ ҳангоми ба суд додани айбдоршаванда» аз эътибор соқит доништа шавад.

**Раиси Пленум,
Раиси Суди Олии
Ҷумҳурии Тоҷикистон
Н.Абдуллоев**

**Котиби Пленум,
Судяи Суди Олии
Ҷумҳурии Тоҷикистон**

М.Саидов